

Calebasse of kalebas, pompoen of peer?

Een flink aantal oude perenrassen dragen de term Calebasse in hun naam. Ik ben er 46 in oude negentiende-eeuwse pomologische literatuur tegengekomen.

Slechts een paar daarvan zijn soms nog in een boomgaard te vinden. Ze zijn ooit Calebasse genoemd vanwege hun vorm, die aan een oud type langgerekte buikige fles doet denken. Dit is de vorm van de aloude fleskalebas, een vrucht die al in de middeleeuwen bekend was, en die de aanleiding was om langgerekte flesvormige peren ook als kalebas aan te duiden.

De naam kalebas

Het woord 'kalebas' is van Perzische oorsprong. Kalebas (squash) is een verzamelnaam voor een groot aantal aan elkaar verwante gewassen, zoals pompoen, flespompoen, fleskalebas en courgette (of zucchini). Kalebas is niet alleen een naam voor de plant, maar ook voor de diverse vruchten zelf. Vruchten die onrijp als groente gebruikt worden, zoals augurk, courgette en komkommer, en rijp als fruit genuttigd worden, zoals meloen, pompoen en watermeloen. Ze behoren tot de komkommerfamilie

(Cucurbitaceae), waarvan een aantal zowel met pompoen als met kalebas worden aangeduid. Veel van deze vruchten zijn inheems in Midden- en Zuid-Amerika en zijn pas sinds de 16e eeuw in Europa bekend.

Kalebas en pompoen

Volgens het Van Dale-woordenboek is de pompoen een op een meloen lijkende eetbare vrucht van een komkommerachtige plant Cucurbita pepo.

De term kalebas heeft meerdere en wat vage betekenissen:

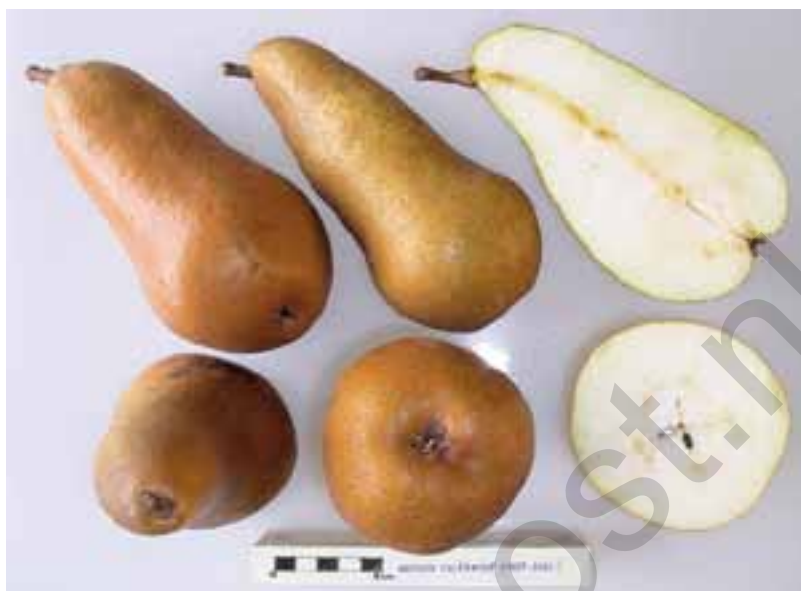
1. Een soort pompoen: een grote vaak ronde vrucht van een klimplant,
 2. De naam van een komkommerachtige plant zelf, waaraan deze vrucht groeit,-
 3. De gedroogde bast of schaal van de onder 1. genoemde vrucht, die als nap, kom, fles, vaas, enz. wordt gebruikt. Zelfs een muziekinstrument wordt ervan gemaakt.
- Het verschil tussen pompoenen

en kalebassen is al met al niet erg duidelijk. Een vuistregel is dat de grotere en eetbare soorten 'pompoenen' worden genoemd, terwijl 'kalebassen' kleiner zijn, en vaak gebruikt worden als siervruchten en in de tropen ook voor het maken van gebruiksvoorwerpen.

Alle pompoenen en kalebassen die voor ons klimaat in aanmerking komen zijn éénjarige planten. Ze doen er één zomer over om van zaad naar enorme vruchten te groeien. De laatste jaren kweekt men erg veel kalebassen en pompoenen en men gebruikt ze vaak voor decoratie. In Nederland zijn 16 soorten pompoenen en 21 soorten kalebassen in de handel.

De fleskalebas

De wereldwijd veelverwerkte fleskalebas, de naamgever van de peren die calebasse genoemd worden, heet in het Latijn: *Lagenaria siceraria*. Het is een oude uit Midden-Azië afkomstige cultuurplant die al in de middeleeuwen in Europa bekend was en die nu tot het

Bijschrift

afzonderlijke geslacht *Lagenaria* wordt gerekend. De fleskalebas is erg moeilijk te telen in ons Hollandse kille klimaat. Zelfs in de kas geeft dit vaak problemen omdat ze niet afhardten bij een dalende temperatuur, waardoor ze snel gaat rotten. In het Nederlands worden de vruchten fleskalebas of ook kortweg kalebas genoemd, maar in het Midden-Nederlands *cauwoerde*, uit Oudfrans *caourde*, Nieuwfrans *gourde* (vergelijk ook het woord *courgette*). De fleskalebas (*Lagenaria siceraria*) is overigens een van de eerste gewassen die op aarde door de mens in cultuur is gebracht. Bijzonder is dat dit gewas zichzelf wereldwijd over zee heeft verspreid. De onrijpe vruchten, bladeren en jonge scheuten zijn eetbaar. Uit de schil van rijpe gedroogde vruchten worden diverse gebruiksvoorwerpen gemaakt.

Historische verscheidenheid

Een flink aantal peren hebben als naam *Calebasse* of een verbastering daarvan zoals *Calebas*, *Calbas*, *Kalabas*, *Kalbas*. In het Duits worden ze ook wel met *Flaschenbirne* aangeduid. Gemeenschappelijk hebben ze een langgerekte buikige flesvorm tot een meer augurkachtige vorm. Ze hebben halfsmeltend, zoet vruchtvlees.

Vier perenrassen met de naam *Calebasse* komen nog wel eens voor in boomgaarden:

Calebasse Bosc. Synoniemen: *Alexanderbirne*, *Beurré Bosc*, *Beurré*

d'Apremont, *Canelle*, *Carafon de Bosc*, *Kaiserkrone*, *Marie Louise*, *Paradis d'Automne*, *Princesse Marianne* (*foutief*), mogelijk na de *Williams* (*Williams Bon Chrétien*, in Noord Amerika *Bartlett* genoemd) wereldwijd het meest geteelde perenras. Wordt door kwekers aangeboden.

Calebasse à la Reine, beter bekend als *Fransche Wijnpeer*, andere synoniemen zijn *Poire à la Reine*, *Königinbirne*, wordt incidenteel in oude boomgaarden aangetroffen.

Calebasse de Tirlémont (syn. *Calebasse Pierre*), wordt soms ook nog in oude boomgaarden aangetroffen.

Calebasse van Marum (kent heel veel synoniemen, o.a. *C. Double Extra*, *C. Grosse*, *C. de Hollande*, *C. Carafon*, *C. Monstre*, *C. Monstrueuse du Nord*, *C. Royale*, *C. Impériale*, *Triomphe de Hasselt*, *Calebasse Nerckmans*, *Bouteille*, *Double Impériale Extra*, *Monstrueuse de Flandre*, *Frederic Lelieur*, *Grise Longue*, *Grote Calebasse*), wordt vanwege de zeer grote vruchten nog wel eens door kwekers aangeboden.

Maar er zijn veel meer *calebasses* in de perenliteratuur te vinden. Hier de overige die ik in de literatuur tegenkwam:

Twee bekende maar uit de teelt verdwenen *calebassen* hebben meerdere synoniemen zoals:

- 1 *C. Musqué* (syn. *Beurré de Payence*, *Calebasse de Hollande*, *De Venus*, *Kalblas*)

Houtsnede fleskalebas

- Musqué, Poire de Venus, Pijpzak, Pijpkan, Feigenbirne, Hospitalslemmer, Pitt's Calebasse).
- 2 C. Tougar, (syn. Tougard, Beauté de Flandre, Flemish Beauty).

Een aantal perenrassen heeft een synoniem een naam waarin de term calebasse voor komt. Dat geldt bv. voor onderstaande perenrassen:

- Abbé Fetel, syn. Calebasse Abbé Fetel
- Beurré d'Albret, syn. Calebasse d'Albret
- Beurré Capiaumont, syn. Calebasse Vasse
- Beurré Sterckmans, syn. Calebasse de Nerckmann, Calebasse Sterckmans
- Beurré Bretonneau, syn. Calebasse d'Hiver
- Frédéric de Wurtemberg, syn. Calebasse Delvigne
- Marie Louise, syn. Calebasse Saint-Augustin
- Princesse Marianne, syn. Calebasse Marianne, C. Princesse Marianne, Calebasse Passe Bosc

Andere peren hebben de tem calebasse in de meest gebruikte naam en hebben geen of een enkel synoniem. De meeste daarvan zijn waarschijnlijk uit de teelt verdwenen.

C. Bauchau, C. Belail, C. Boisbunuel, C. Collins, C. Courbé, C. Curtet, C. d'Anvers (waarschijnlijk identiek aan de Calebasse Verte Longue d'Anvers), C. Belle de Bruxelles, C. de Bavay, C. d'Eté, C. de Lirons, C. Eugene, C. de Provence, Calebasse (de Tournay), C. Dietrich, C. Double (de Enghien), C. Fondante, C. Kickx (Kiks), C. Leroy, C. Madame Bachelier, C. Madame Charles Furst

C. Oberdieck (syn. Calebasse d'Octobre), C. d'Orange, C. Rose (Poire Rose), C. de Swates, C. Verte, C. Vos, Grosse Calebasse (bedoeld is een andere dan de C. Musqué of de C. van Marum), Winterkalebas (foutief synoniem in Utrecht voor de Winterrietpeer).

Musqué dezelfde als Tirlémont?

Een discussiepunt is of de Calebasse de Tirlémont dezelfde is als de oude Calbas Musqué die door Knoop in zijn Pomologia van 1758 wordt beschreven. Hennie Rossel stelt, op bladzijde 132 in zijn boek 'Oude Fruitrassen. Erfgoed uit vroeger eeuwen', dat de Calbas

Musqué in de negentiende eeuw in een oude kloostertuin in Tienen (België) stond, daar de naam Calebasse de Tirlémont kreeg en vervolgens onder die naam is verspreid. De Calebasse Musqué zou zo een naamsverandering hebben ondergaan.

Rossel houdt geen rekening met de grote verschillen in de beschrijvingen van beide peren. Ze blijken in grootte, vorm, kleur, smaak en rijptijd erg veel te verschillen. Volgens de 19e-eeuwse pomoloog Alex Mathieu (Pomologische Monatshefte nr. 5, 1894, pag.89) bv. lijkt de Tirlémont het meest op een groot uitgevallen Durondeau, even roestig en regelmatig gevormd. De Calebasse Musqué ziet er, als ik naar de oude afbeeldingen van deze peer

kijk, uit als een bultige en vlekkerige Calebasse Bosc. Waarschijnlijker is het dat de door Knoop beschreven Calebasse Musqué verloren is gegaan. Ze ontbreekt in ieder geval in de diverse pomologische collecties in binnen- en buitenland.

Tekst: Jan Veel